

neccesitatem a Deo « preparetur : » ut scilicet cum necesse fuerit eis ut ad uicecendum sceleris, illio ad parata sint, seque quasi huius Deo dicitur sicut. Ita pessi stitit se Deo ad pulniendum David, quod contra Dei voluntatem numerasset populum, I Paral. xxi. Et mors stitit Deo ad occidendum Philisteos, quod arcum Dei detinente; et Bethsanitas, quod eam intuiri essent, I Reg. cap. v. 19. Pro *in necessitatem* legitum Romanis 15. 12; jam Complutensia legit 15. 12, id est in manus, ut scilicet Deo ad manum. Huius pro *in mandatis* cum Romanis legit 15. 12, jam Complutensia legit 15. 12, id est in ortu.

Tertium, quod statu tempore iussa Dei exequunt adamassim, nec latum unguem ab iis recedunt, sed precise et justificat ea operae perficiunt. Hornium, etiam iudicium et principium, iussa sepe detrectant milites, lictores, fere, gladii, ut cum olim tyranni in B. Theactem et Marlyres immittentes leones, tigrides, serpentes, qui Martyrum pedes venerantur solubantur et linabant. At Dei iussa efficacia nullus est qui detrectet, aut detrectare valent. Unde Tigurina verit: *Gaudet imperio ejus, et accingunt se in terra ubi opus est, nec iussa temporibus suis pretereunt;* alii: *Præcepto ejus latentur, et in terra ad necessarios usus preparantur, et suis temporibus non transgrediuntur sermonem;* Syrus: *In tempore quo præcipit eis latenter, et in omnibus diebus suis non resistunt verbo ejus, quia ab initio creata sunt.*

38. PROPTERA AB INITIO CONFIRMATUS SUM, ET CONSILIATI SUM, ET COGITAVI, ET SCRIPTA DIMISI. — Quia, inquit, sic se res habet, ut dixi, nempe quod omnia opera ejus summa sunt potestie et benignitas erga bonos, justitiae et severitas erga malos; ideo « ab initio » atque iam pridem et firmiter apud me ita esse statui, et meditata mente ita esse cognovi, ideoque reliqui scriptae, que modo dixi, verba; que et repto, ut que maxime inculcat esse velim, et que summum dictorum continent; nempe quod omnia opera Domini sint bona, etc. Pro diuibus illis, consiliatus sum et cogitavi, unum est verbum dico, *...nisi jam aliquipies vertit consilari pro mediari et cognoscere.* Pro scripta dimisi, gracie est *τραχὴ ἀγνῶση*, hoc est, in scriptura reliqui, scilicet quod sequitur, et precedens carminis fuit principium, inquit Jansemus. Unde Graeca habent: *Proptera ab initio firmatus sum, et meditatus sum, vel cogitavi, et in scriptura reliqui.* Tigurina: *Quapropter confirmatus jam inde ab initio, meditatus sum haec, scriptisque mandavi.*

39. OMNIA OPERA DOMINI BONA, ET OMNE OPUS HORA SUA SUBMINISTRAT. — Haec legendum cum Romanis, non subministravit, q. d. Omnia opera Dei sunt bona, quia ipse quodlibet opus necessarium vel utile subministrat, et exhibet in suo tempore et hora, cum scilicet est opportunitum, resque ipsa exigit. Unde Graeca habent: *Omnia opera Domini*

bona, et omnem usum in tempore suo præbant; Tigurina: *Opera Domini bona sunt omnia, ipsaque suo tempore subministrat quicumque postulat necessitas; ali: Et quicumque necessaria suo tempore suppeditabit. Ut, v. g. Esto Deus ad tempus diffat pluviam, hominesque imperiti conseant eam nimis diu differri; tamen suo tempore, quod ipsa in sua sapientia videt esse apissimum, si non huic vel illi loco, certe toti universo juxta æternas providentias sue rationes et dispositiones, eamdem exhibet.*

40. NON EST DICERE: HOC ILLO NEQUIS EST: OMNIA ENIM IN TEMPORE SUO COMPROBABANTUR, — q. d. Deus nibil fecit nequam, id est malum et reprehensibile, sed omnia bona et laudabilia. Quare non licet dicere: *Hoc illo pejus est, cum omnia sint bona;* ac licet id hominibus rufibus vel cypri non videatur, tamen « suo tempore » illa « comprobabuntur, » scilicet non esse nequam et mala, sed bona et utilia, v. g. quod prius affliguntur, impii prosperanter, dantes et extantur, videat hominibus malum; et in die iudicii Deus ostendet optimae se id fecisse, optimaque ad id faciendum rationes habuisse. Unde Tigurina verit: *Non est dicere: Hoc illo pejus est, nam omnia suo tempore laudem inveniunt.* Nemo ergo dicat: *Nostra tempora pejora sunt prioribus, quia miseria ob bella, famem, pestem, etc. Deus siquidem suo tempore ostendet omnia fuisse optima et probatissima, optimaque per suas estates, dies et horas a se dispositas.* Præclare Boetius, lib. IV. *De Consol.*: *Sola, inquit, est divina vis, cui omnia quoque bona sunt, cum eis competenter utendo alicuius boni elicit effectum.* Ordo enim quidam cuncta complectitur; ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem loet in aliud, tamen in ordinem relabatur; ne quid in regno providentiae licet temerari. »

41. ET NUNC IN OMNI (id est toto: ponitur totum universale pro toto integro, per metonymiam) CORDE ET ORE COLLAUDATE, ET BENEDIC NOME DOMINI. — Et idem est quod *igitur, q. d. Igitur nunc auditus tot encomis Dei, ac divina sapientia, benignitas et justitiae; tot corde, toto scilicet animi affectu et spiritu, indeque toto ore collaudate et celebrate nomen Domini, hoc est ipsum Domum sapientissimum, optimam, justissimum, etc.* Haec Tigurina. Ipse enim est absolutus hunc renomque omnium Dominus, immo Rex regum et Dominus dominantium. Unde S. Bernardus in *Sententiis:* « Ecce, ait, in Januus est qui fecit celum et terram; etiam creator tuus es, in creatura; tu servus, illa dominus; ille figuris, tu figuratum. Totum ergo quod es, illi debes, a quo totum habes, illi precipe Domino, qui te et fecit et beneficet tibi, qui tibi ministrat siderum cursus, aeris temperiem, secunditudinem terre, fructum ubertatem, etc. Porro Syrus totum hunc locum et vers. 38 huicunque sic reddit: *Intelligite, filii hominum, quia in scriptura scripta sunt omnia ha-*

et omnia opera ejus bona, et universa pro tempore suo creata sunt, et non est quis dicat, quia haec melius et in instanti temporis eorum confirmantur. Itaque est illo; quia omnia collecta sunt in thesauris ejus.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describit grave jugum et strumarum hujus vita ex peccato ortum. Secundo, vers. 19, per varias et elegantes gradationes docet, quo altis sunt potiora et prehendenda. Tertio, vers. 29, agit de fugienda inopia.

1. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture, in matrem omnium. 2. Cognitiones eorum, et timores cordis, ad inventio expectationis, et dies finitionis: 3. a residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra et cinere: 4. ab eo qui uitur hyacintho, et portat coronam, usque ad eum qui operitur lino crudo: furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis, iracundia perseverans, et contentio, 5. et in tempore refectorialis in cubili somnus immutat scientiam ejus. 6. Modicum tanquam nihil in requie, et ab eo in somnis, quasi in die respectus. 7. Conturbatus est in visu cordis sui, tanquam qui evaserit in die belli. In tempore salutis sua exsurrexit, et admirans ad nullum timorem: 8. cum omni carne, ab homine usque ad pecus, et super peccatores septuplam. 9. Ad haec mers, sanguis, contentio, et rhombphaea, oppressiones, fames, et contritio, et flagella: 10. super iniquos creata sunt haec omnia, et propter illos factus est cataclysmus. 11. Omnia, quae de terra sunt, in terram convertentur, et omnes aqua in mare revertentur. 12. Omne munus et iniquitas delebitur, et fides in saculum stabit. 13. Substantias injustorum sicut fluvius siccabuntur, et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt. 14. In aperiendo manus suas letabitur: sic prevaricatores in consummatione tabescunt. 15. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, et radices immundae super cacumen petrae sonant. 16. Super omnium aquam viriditas, et ad oram fluminis ante omnem fenum evelletur. 17. Gratia sicut paradisus in benedictionibus, et misericordia in saculum permanet. 18. Vita sibi sufficientis operarii condulcabitur, et in ea invenies thesaurum. 19. Fili, et edificatio civitatis confirmabit nomen, et super haec mulier immaculata computabitur. 20. Vinum et musica letificant cor: et super utraque dilectio sapientia. 21. Tibia et psalterium suavem faciunt melodiam, et super utraque lingua suavis. 22. Gratiam et speciem desiderabit oculus tuus, et super haec virides sationes. 23. Amicus et sodalis in tempore convenientes, et super utrasque mulier cum viro. 24. Fratres in adjutorium in tempore tribulationis, et super eos misericordia liberabit. 25. Aurum et argentum est constitutio pedum: et super utrumque consilium ben placitum. 26. Facultates et virtutes exaltant cor, et super haec timor Domini. 27. Non est in timore Domini minoratio, et non est in eo inquirere adjutorium. 28. Timor Domini sicut paradisus benedictionis, et super omnem gloriam operuerunt illum. 29. Fili, in tempore vite tuae ne indiges: molius est enim mori, quam indigere. 30. Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in cogitatione victimus: alii enim animam suam cibis alienis. 31. Vir autem disciplinatus et eruditus custodiet se. 32. In ore imprudentis conducitur inopia, et in ventre ejus ignis ardebit.

PRIMA PARS CAPITIS.

4. OCCUPATIO MAGNA CREATÆ EST OMNIBUS HOMINIBUS, USQUE IN DIEM SEPULTURE, ET JUGUM GRAVE SUPER FILIOS ADAM, A DIE EXI-

TUS DE VENTRE MATRIS EORUM, USQUE IN DIEM SEPULTURE, IN MATREM OMNIVM, — scilicet dum orimus,

morimur, id est mori incipimus, et ad mortem tendimus: « In terra orimus, in terra morimur, revertentes in eam unde sumus assumpti, » ait S. Bernardus in *Festo S. Martini*. Quocirca S. Gregorius, lib. XI, epist. 26 ad *Rusticam*: « Ego, ait, in tanto gemitu et occuperationibus vivo, ut ad dies quos ago, me pervenisse peniteat, solaque mihi consolatio sit mortis expectatio. Unde peto ut pro me debeat orare, quatenus de hoc carnis carcere cilius educar, ne tantum laboriosus diutius torquear. » Capite precedentibus descripsit Dei magnificientiam, potentiam, clementiam in pios, se veritatem in impios, ut eam prout colamus et veneremur; jam apte contemplatione miserice et fragilitatis humanae, ut eam considerans homo sub Deo suo se magis humiliet, ejusque opem et gratiam efflagiet. Ita Lyranus. Solit Siracides combinare opposita et contraria, ac ab uno transire ad alium; quia confraria juxta se posita magis elucescunt. Sic hic a contemplatione majestatis divinae transit ad contemplationem infelicitatis humanae, ut homines utramque contemplans, dicant cum Psalte: « Hoc miseris, a abyssus » mense misericordie « invocat, » et cum S. Francisco: « Quis tu, Domine, quis ego? » Tu abyssus sapientiae, bonitatis, potentiae et bonorum omnium: ego abyssus ignorantis, malitiae, infirmitatis, et malorum omnium. Aggerat ergo hominum miseras, ut pii discent eas patienter et fortiter ferre, utpote omnibus hominibus communes, ac in panem peccati originalis, quod ab Adamo omnes contrahimus, omnibus impositas (penitentia enim peccator a Deo imposta patienter ferenda est, ut culpam luit et diluat), presertim quia illa magis tangunt impios, ut prius illi felices et beati esse videantur.

Pro *occupatio*, grecus est *αρχή*, id est molestia, inquietudo, ærumeum, magna; tum gravitatum multitudine, tum amplitudine, quia ad omnes se extendit; tum duratione, quia per omnem vitam porrigitur. Pro *seputur* legit cum Romane *τελεύτης*, jam *Complutensis legent* *τελεύτης*, id est *reversio*: « Matrem omnium » vocat terram; terra enim est mater omnium viventium, atque ex illa primitus a Deo formatus homo, *Genes. II*, moriens iterum in eam revertitur. Ita S. Gregorius, II *Moral. xi*: « Quia vero, ait, nos omnes terra genuit, hinc non immerito matrem vocamus. Unde scriptum est: Grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque ad diem sepulturae omnium. » Hinc Junius Brutus, duobus Tarquinii filiis oraculum Apollinis Delphi cedulam habens, quisnam ex ipsis Rome regnaturus esset, audienscum eum regnaturum, qui ante omnes matri osculum dedit, illico in terram procumbens, eamque osculans primus Rome consul creatus est. Ita Valerius Maximus, lib. VII, cap. iii. Hoc facit ad consolationem mortalium in morte, quod per eam re deant ad communem matrem, puta terram, ex

que prodierunt. Quæque enim res gaudet ad suum redire principium, æque ac filius ad suam matrem.

Sensus ergo est, q. d. Molestia magna creata, id est destinata et dep'uta est omnibus hominibus, etiam parvulis et innocentibus: « ac jugum, » id est onus et pondus, « grave, » multiplicum magnarumque ærumearum, « super filios Adam, » ad puniendum primum Adæ peccatum, quod ipse ad posteros omnes propagine vitalia et damnata transmisit, idque a primo die quo de ventre matris in hunc mundum prodeunt, usque in diem ultimum quo moriuntur, et sepius, ut in terra ex quo geniti sunt in ventre matris suarum, donec revertantur in vim viæ; Syrus: *Ras magnas creavit Deus, et genera valida supra filios hominum, a die que egressi sunt de ventre matris eorum, usque dum recumbant in terra viventium, laus eorum, et cogitatione cordis eorum, et finis verborum eorum, usque ad diem mortis eorum.*

« Jugum » hoc ergo penarum et ærumearum intellige, sub quibus omnes assidue per totam vitam suspiramus et gemimus. S. Augustinus tamen, lib. V *Hypognost.* (vel quisquis est Author, hic enim liber non habet phrasim S. Augustini, neque a Possidonio, vel Beda, vel alio veteri citatur nomine S. Augustini), per « jugum » accipit ipsum peccatum originale; jugum enim culpa secundum traxit jugum omnis peccatum. Additum illud apte vocari « jugum, » eo quod ex duobus, Adam scilicet et Eva, illud trahamus, sicut jugum boui a duobus trahitur. Sane plenior erit sensus, si utrumque jugum hic accipias, explices ideo ipsum esse peccatum cum sua prole et prosapia, puta cum suis effectibus et penit. peccato enim propriè videatur convenire, vers. 2, 5 et 9. Sed audi S. Augustinum: « Quod est hoc grave jugum peccatum? Et quare est dictum jugum, nisi quia ex duobus, Adam et Eva, veniat; vel duorum premat et conterat colla, id est masculum et feminam, malorum videlicet atque impiorum quia in utroque sexu jugum sunt. Ideo ait generaliter: Grave jugum super filios Adam. Dicendo ergo, super filios, statim non discernit vel sexus; et comparando jugum peccato, propter Christum, qui ut ceteri, ex usu conjugatorum natus non est, omnes ceteros esse peccatores æquavit. Hoc jugo, id est originali peracto, revincti majores atque minores, ut illo ex ipso ori, tangunt aratum trahimus, quamdui sumus in mortis corpore: cuius cupiditatis vobem proscinditur, hoc est corruptum, terra nostra. Propter quod in libro Sapientie dictum puto: Corpus autem quod corruptum, aggravat animam. A cuius jugo le-

bore et onere, vel aratri corruptione ut requiecat, nemo solvit propria voluntate et potestate, nisi ab illo juste iudicante et indebet miserante, qui ait: « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati esitis, et ego reficiam vos; tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia misericordia mea super omnes, et invenientis requiem animabus vestris: Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. »

Aque ex hoc loco probat, parvulos ex Adam contrahere peccatum originale; quia hoc jugum Adæ etiam parvulus incubat: « Dum multis, inquit, ærumearum generibus affligitur, et in his omnibus, cum quid patiatur, hoc dicere non possint; tamen peccatis se cruciari variis quodammodo loquuntur, cum aculeo puncti dolorum confusos vocum ejulstos emittunt. Qui si minime stimulo peccati protoplasmum percussi, ex quo rurum peccatrice carni peccati eare sunt, patiuntur secundum errorem vestrum, Deus qui talen facit naturam, ut penitus anima passionibus conexetur, crudelis est, aut certe injustus, ut innocentiam sanctam, et nullius penitus erroris obnoxiam, tantis permittit: urgiri periculis, et in ipsis nonnumquam vita privari. Quod nisi eos peccati originalis causa pati credideritis, sine dubio Deum, qui valde bona omnia fecit, arguitur. »

Hoc jugum Deus intentavit Adæ post peccatum, omnibusque in eo posteris, dicens, Gen. III, 17: « Malodicta terra in opera tuo: in laboribus comedes ex ea cuncti: diebus vita tuae. Spinas et tribulos germinabit ibi, et comedes herbam terræ, laudore vultu. tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, et in palverem reverteris. Unde bene dicitur jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum positum esse, usque in diem sepulturae in matrem omnium, » inquit Rabanus. Qui et addit: « Hunc ergo loco simile est illud, quod in Job scriptum est: Militia est vita hominum superterritarum. Quietus homo possidere carnem potuit, si bene ab auctore conditus, possidere voluisse; cumque se erigere contra conditorem studuit, in semetipso protinus carnis contumeliam inventit; sed quia cum culpa simul ab origine etiam pena propagatur, inserto infirmatis vita nascitur, et quasi nobiscum hostem deducimus, quem cum labore supererimus. Ipsa ergo hominis vita tentatio est; cui ex semetipsa nascitur, unde permutatur; quia eti semper ex virtute succederit quod ex infirmitate generat, semper tamen ex infirmitate generat quod ex virtute succidat. Sic itaque humana vita tentatio est, ut, etsi iam ab iniurialis perpetrations compescitor, in ipsis tamen bonis operibus, modo malorum memoria, modo seductionis caligine, de intentionis sue interruptione fuscetur. » Audi S. Bernardum, serm. 2 in *Septuagesima*: « Grave, inquit, jugum super filios Adam; non autem in

principio super Adam, sed nunc jam super filios eius. Quid non grave miseria, quibus et vivere labor est? Quibus et (quod paucl videntur adverte, sentire penitus nemo) ipse quoque sensuatis usus inventur oneat, adeo ut neque sustineri, nisi alterne requie foveamur. Quid non labor et dolor, afflictio spiritus ex omnibus quae sole sunt, quando et illi ei gravissimum es: quo potissimum delectatur, vegetatio sollicitus et sensatio carnis? Nimirum quam si ei dulce consortium, tristis divortium manifestat, dum vix tandem aveli potest, cum corruptio ipsa corporis penitus intolerabilis est vegetanti. Sane non simpliciter corpus, sed corpus quod corruptitur, aggravat animam, ut immunem ab hoc gravamine primi parentis animam noveris extitisse, donec adhuc corpus gereret incorruptum. » Hinc et Gelasius Papa, epist. 4 *Contra Pelagianos*, probat parvulos nasci cum peccato originali, omnesque homines egero gratia Christi, ut hoc jugo Adæ liberetur: « Grave jugum, inquit, super filios Adam, a die exitus de ventre matris, etc., de qua (captivitate jugi) non nisi solus Dominus noster Jesus Christus commercio suis redemit passiones, et mutata nativitate nos eruit. Solus utique venit querere et salvare quod perierat, ut libertas, que per temerariam fuerat dejecta supervbia, instauretur reparata per gratiam; mutuaque vice humanæ voluntatis arbitrium, sicut secundo diabolum, captivitatem meruerat semper, sic reformato subsequendo libertatis auctorem, amissum rediret ad præsum. Hinc est quod ipsi Dominus ait: Cum vos Filios liberaverit, tunc vere liberi eritis. »

Igitur hoc jugum complectit omnes omnium hominum infirmitates, indigentias, dolores, morores, curas, angores, labores, contradictiones, persecutions, fastidia, injurias, rapinas, cedes, tentationes: quin et ipsas concepientias ac voluptates (unde Urbanus IV Pontifex, *Metaphrasi in Psalm. I*, sub medium: « Jugum hoc, inquit, concupiscentia est: ») haec enim innumeritas molestias et afflictiones secum afferant, ut vita hominum non aliud esse videatur, quam longa et perpetua mors, ac merito quisque condolens anima sua, dicat illud Epiceti: *An inulta es, que cadaver gestas.* » O jugum grave, o molestum onus corpus originali macula infectum, quod insidet cervicibus omnium filiorum Adæ, a primo die, quo lucis hujus usum accipiunt, usque ad diem quo mortal vita valedicunt! Imo hoc jugum miseram animam ab ipso sue creationis momento incipit premere, a celestibus avocare, ad terram degravare, et ad concepientib; prava, vilissimæ inclinare. Anima igitur in corpore vetus in ergastulo inclusa tenetur, et membris quasi compeditibus pregravatur. Corpus enim anima est pro nebula, que illam cœlum et coelestia clare intueri non sinit; est ei pro illecebra, que ad malum lego Del veritatem pertrahit, est ei pro catena, qua eam affec-

tuum pennis ad Deum evolare non permittit, juxta illud Sep. ix, 13 : « Corpus quod corrumpitur, aggravat animam; » sed amore, non mole, ait S. Bernardus, sern. 81 in *Cant.*

Graphiee hoc jugum depingit S. Job, cap. xiv, et ibi S. Gregorius, lib. XI Moral. cap. xxvi; S. Augustinus, in *Soliloquio anima*, cap. ii; S. Hieronymus, epist. 139 ad *Cyprianum*, in exposit. *Psalm. LXXXIX*, et S. Bernardus, lib. Meditat. cap. iii, et lib. II de *Consid.* ad *Eugen.* cap. v et ix; *Auctor sermonum ad Fratres in Eremo* apud S. Augustinum, tom. X, serm. 65, denique simpliciter, sed vere tenero noster Thomas *Thomae de Imitatione Christi*, lib. I, cap. xxii, et lib. III, cap. lxxii. Vide Bellarmineum, lib. VI de *Amissione gratiae*, cap. xv, ubi decem miseras, quasi penas humanae nature peccatum originalis inflictas, recenset: *prima*, est ignorancia in mente; *secunda*, malitia in voluntate; *tertia*, concupiscentia; *quarta*, calamitas, labor et dolor in corpore; *quinta*, mors; *sexta*, ira Dei; *septima*, captivitas sub diabolo; *octava*, lites, rixae, seditiones et bellum; *nona*, inimicitia et rebellio bestiarum; *decima*, omnia mala que a celo, terra, mari vel ante previsa, vel omnino inopinata hominibus accidunt. Atque hec omnia censem significatione Ecclesiasticum cum dixit: « Grave jugum super filios Adae, » etc. Quibus de causis plerique veterum Ethniconum ita humanae vita miserias deflent, ut vel naturam quasi novercam accusent, vel per has miserias puniri peccatum animalium in alia vita commissa suspicentur. Unde S. Augustinus, lib. IV *Contra Julian.* cap. xii, sit eorum rem vidisse, causam ignorasse. Vide Ethniconum hoc de genibus apud Theodoretum, lib. V *De Curand.* Grecor. effect. sub initium, et S. Augustinum, lib. IV *Contra Julian.* cap. XII, XIII, XIV, XV.

Moraliter, hinc collige quid, quale, quantum sit peccatum, quanta ejus malitia. Nam mura Adae peccatum hoc misericordiarum jugum non tantum illi, sed et posteris omnibus, innumeris, inquam, hominum millionibus, induxit, inducit et inducit usque ad finem mundi. Si Deus peccatum alienum, puta Adae, ita punit in filiis, quomodo puniri propria singularium? Et una Adae inobedientiam ita castigat in parvulis innocentibus, imo non in justificatis et sanctis in hac vita, quomodo castigabit tot libidines, invidias, cedes, hereses, quas reprobi quotidie accumulant, in gehenna? Ad hoc jugum tolerandum magna opus est paupertia et patientia; hec enim plane illud lenit. Nam, ut a Boëtius, lib. II *De Consol.*: « Nil est miserum nisi cum putes, contraque beata sors cuius est aquaminitas tolerantis. »

2. COGITATIONES FORI, ET TIMORES CORDIS, ADVENTIO EXPECTATIONIS, ET DIES FINTIONIS. — A thesi descendit ad hypothesis; particularum enim explicat occupationem, et jugum grave postero rum Adae, quod propositus vers. 4, q. d. Occupatio illa et jugum grave filiorum Adae, sunt primo

cogitationes eorum, « quibus animum distrahunt et discruciant, ut bona hujus vita sibi accersant, mala vero omnia averiant; ex quibus sequuntur secundo, « timores » vari cor coartantes, ne forte bona, que appetunt, non assu matur, et in mala, que aversantur, incurvant; tertio, « adventio expectationis, » id est adventus et excogitatio imaginatio imminentium bonorum vel malorum, quasi ipsi. Allos, aut potius illi ipsi, expectant. Graece est *timos προδίκτης*, id est *imaginatio expectationis*, puta rerum deinceps expectandarum; expectatio enim et spes prius desiderare graviter diuque desideranter affligit et torqueat. Romani vertunt, *consideratio expectationis*; aliis, *commentum expectationis*; semper enim spes revera non est spes, sed commentum spiei, quod scilicet homo sibi commissoriis, et in mente fingit et pingit. Idem dico de timore. *Quarto*, « dies fintionis, » id est dies obitus et mortis, quo factur haec vita, omneque ejus gaudium et voluptas. Unde Tigurina verit: *Cogitationes rerum diei, mutuamque animi, tum rerum expectandarum imaginaciones, et diem obitus.* Porro mirum est quam imaginationes hominem torqueant, etiam rerum vanarum et nunquam futurarum. Sit legitimus ex imaginatione alios amentes esse factos, alios canos, alios mortuos. Qui ergo sapit, illas a se amoveat, aut certe compescat aliquo inflectat. Imaginatur illi et expectat prelataram, hoc beneficium, aliis haeredatatem, aliis locupletis matrimonio. Tota fore vita nobis expectando dilabitur, ait Palaeius, vivimus et passim ut chameleontes aura spiei, reipublica nunquam fruuntur. Quanta sit imaginationis vis, docet Galenus, lib. II *de Interioribus*, sive *de Affectionis locis*, et Rhodigonus, lib. XVII *Variar. lect. cap. II.*

3 et 4. A RESIDENTE SUPER SEDEM GLORIOSAM, USQUE AD HUMILIATUM IN TERRA ET CINERE: AB EO QUI UTITUR HYACINTHO, ET PORTAT CORONAM, USQUE AD EUM QUI OPERTUR LINO CRUDO. — q. d. *Eruminus* hujus vite jam recognoscunt sunt communes omnibus, tam summis quam imis, adeoque incipiunt a residente super sedem gloriosam, puta a Pontifice et Imperatore, indeque per omnes medios descendunt usque ad infimos, qui humiles et abjecti sedent in terra et cinere. Rursum incipiunt « ab eo qui utitur hyacintho, » id est veste hyacinthina (hac enim ulla utebantur reges et principes, ut dixi *Ezech. XVI, 10*), puta a rege et principe, qui gestat coronam et dialem, usque ad vilissimum et pauperrimum, qui vestitur veste « lino crudo, » id est recenti, rudi, grosso, duro (sic Hippocrates, Galenus, Aelius probant frigidines ex lino crudo, quod Graeci *αγριόλευκον* vocant), quae proinde signum est extreme paupertatis; adeo ut nec regi pectorum proper sublimatione, nec iesu evadat aut praeteriret proper suam vitalitatem. Unde Tigurina: *Ab eo qui in solo sedet cum maiestate, usque ad eum qui humi recumbit et in pulvere: et ab eo qui gestat hyacinthina et coro-*

nam, usque ad eum qui humi recumbit in lino crudo, juxta illud Poete :

Pallida Mors aquo pulsat pede pauperum tabernas Regunque turre...

iyrus : A sedentibus in sedibus regis usque ad sedentes in terra et cinere, et a gestantibus diadema usque ad eos qui induit sunt ueste paupertatis.

Incipit a Pontificibus et regis, quia majorum majores sunt curae et molestiae, ac maximorum maxime. Sapiebat hoc Adrianus VI, sapiens sanctusque Pontifex, dum diceret: « Pontificis sedem spinosam esse, iter undique obsitum sensibus. » Proinde in ejus sepulcro Rome inscriptum legimus: « Adrianus VI hic situs est, qui nihil sibi infelicis in vita, quam quod imperaret, duxit. » Supit idem nuper Philippus III, hispaniarum rex, cuius hec cyena fuit in morte vox: « Ad nihil aliud conferit esse regem, quam ut in morte penitentia fuisse, » ut ipsum penitul. Hasc regum verunmas graphicie recenset Lucianus in suo illo somnio, quo Gallus divitem Mytilo pauperi suam quietem invidebunt, potentiumque aggritudines enarrantur inducit: « Metus, inquit, curae mordeaces, suspiciones, odio, quae ragem persequuntur ihi qui cum illo vivunt, insidie, atque eas ab eo somnis rarus, et hic ipse pertenens, et plena tumultus insomnia, cogitationes perplexae, spes semper improba, ac otii penuria, et occupaciones, judicia, expeditiones, edicta, fedaera, consultationes: quibus rebus fit, ut ne per sonnum quidem aliqua re suavi fruileat. Verum ut omnibus de rebus solus despiciat necesse est, milleque negotia sustineat. »

Quippe nec Atriden Azammonia dulcis habebat
Sannus: multigena versante petore hacbas.

Atque cum reliqui omnes Achivi sterterent.

4 et 5. FUROR, ZELUS, TUMULTUS, FLUCTUATIO, ET TIRIOR MORTIS, IRACUNDIA PERSEVERANS, ET CONTENCTIO, ET IN TEMPORE REFLECTIONIS IN CUBILI SONNIS NOCTIS IMMUTANT SCIENTIAM EJUS. — Tempus reflectionis « vocat, non tempus conimestis, sed tempus quietis (hanc enim significat Graeca vox *ἀστάθεια*), quo per somnum resciendi et restaurandi sunt spiritus animalis et vitales, præ vigiliam et labore fessi vel exhausti, q. d. Non cantum in vigilia perdiunt, sed etiam tempore nocturno quietis, quo per eam rescienda sunt membra, ipsi somnus sepe vexat et perturbat scientiam et imaginationem hominis. Sugerit enim ei somnia et phantasmata, que eum vel ingenti metu percellunt, vel magna spes inflant, vel magno amore, ira aut odio conceant. Unde Syrus verit: *Et in tempore quo quiescent in stratis suis in tempore noctis.* Sic priu er, et magis, per diam « scientiam, » id est membrum, cognitionem et affectum hominis « immutat, » et quasi dementat: *primo*, « furor, » graece *τριστία*, id est indignatio, excedenscencia: hec enim facit, ut homo non videatur ut ratione, sed ful vere et insanire; *secundo*, « zelus, » id est emula

autem non nisi cupere, letari, metuere, contristari. Et illas tres esse constantias: has autem quatuor perturbationes; secundum Ciceronem plurimas autem passiones. Grece autem illae tres, sicut dixi, appellantur ἔρεθσις: ille autem qua-

tuor οὐδέποτε. Verum hanc Stoicorum sententiam, quod scilicet passiones jam dictae in sapientem non cadant, refutat S. Augustinus, lib. IX. *De Civit. cap. IV.* docens sapientem non tantum quatuor posterioribus, sed et tribus prioribus, adeoque omnibus septem passionibus esse obnoxium; sed nosse eas frenare et regere. Has impiorum passiones, pavores et angores egregie describit Sapiens tuto capite XVII.

Anagogice, Rabanus haec omnia adaptat damnatis in gehenna: «Furor enim, inquit, et zelus ostenditur in vindicta, quando peccatores pro delictis suis cruciabuntur in pena: ubi tumultus est et fluctuatio, quia nullus ordo, sed perpetuus horror ibi inhabitat: ubi timor mortis est, et ira- enia perseverans, et contentio. Vero ibi timor est mortis, ubi continuum incandum est ghe- nes ignis; tracunda perseverat et contentio, quoniam nulla pax ibi est, et nullus doloris mitigatione. » El inferius: « Quid enim horribilis dei, quid cogitari potest, quam damnationis vulnera sedet, et dolores vulnerum nunquam finire? In hujus vite tormentis tunc dolor habet, dolor timorem non habet, quia nequamque metum metus cruciat, cum pati jam coepit quod metu- bat. Inferni ignibus reprobri traditi, et in suppliciis dolore sentiunt, et tunc doloribus angustia, pulsante semper labore, feruntur: ut quod timent tolerent, et rursus quod tolerant sine cessatione perfringantur. Hic flamma que succedit, illuminat: ille ignis qui cruciat, obscurat, hic metus amittitur, cum tolerari jam coepit quod timebatur: illic et dolor dilaniat, et pavor angustia. » El paulo post: « Tempus refectoris dicit tempus remunerations, quando corpore condito in cubili sepiuli, anima locis penitibus pro peccatis suis deputatur. Tunc somnus mortis innuit scientiam ejus, quia longe alter tunc sentit de actibus suis, quam ante in hac vita sentebat: quia tum omnia manifestabantur quae prius fuerunt occulta: atque a malis spiritibus ei in memoriam reducuntur quae hic negligebantur, aut obliuione tradiebantur. » El post nonnulla: « Tunc modicum tanquam nihil est in reque, quia dicet caro mortua et incessibiles a doloribus ad tempus requiescere videatur in terra; anima tamen vivens ante iudicii dem sentit dolorem, et in die resurrectionis ipsum corpus per quod pecavisti, immortale recipiens, ita penas vivet semper. Horrore ictu modo erit tunc reprobus dolor cum formidine, flamma cum obscuritate: sic videlicet, a dannatis sentiri per nos summae equitatis debet; ut quia voluntate con- ditoris nequamque sunt veri discrepare dum vi-

verent, in eorum quandoque interitu ipsa a sub- qualitatibus etiam tormenta discordant, quatenus quo se impugnant, cruciatus augeant: et cum varie prodeant, multipliciter sentiantur. Ita mis- serit mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu; quia et mors vivit, et finis semper incipit, et deficere defectus nescit. »

6 et 7. MODICUM TANQUAM NIHIL IN REQUE, ET AB EO IN SONNIS, QUASI IN DIE RESPECTUS. CON- TURATUS EST IN VISU CORDIS SUI, TANQUAM QUI EVASE- BIT IN DIE BELLI. IN TEMPORE SALUTIS SUE ENSE- REXIT, ET ADMIRANS AD NULLUM TIMOREM. — Syrus: Quod promittitur in visione noctis, sic ut qui fu- git a facie persequenti: expurgiscitur, et videt quid non habet quidquam. Comparat somnum excubitus, et somniantem excubitorum: unde pro in die respectus, grece est τὸν νύκταν οὐρανόν, id est in diebus speculae. Sicut enim vigili, qui foris in monte contra hostes excubat, sollicitus est et pavidus, ac anxie circumque respectat num quem videat adventarem: si, si video hostem, illico fugit ad suos in urbem, vel arcam: sic prorsus facit et somnians. Sensus ergo est, quasi dicat: Somnians, esto in lecto quiescat et dormiat, tamen modicum et quasi nihil est in reque, parunque requiescit: et ab eo, scilicet modico, quo fuit in reque, q. d. Post modicam somni tranquilli et insomnis vacui quietem, mox somnare incipit, atque in sonnis quasi in die respectus, id est prospexit, quo instar vigilis in specula excubanti anxiis circumque respirat et prospicit quid agatur, subaudi, sollicitus est et pavidus, quasi dicat: Somnians sollicitus parvique quasi vigil et excubat ad illa, quae somnum ingerit vel inmatetur. Quare sepe conturbatus est in visu cordis sui: a puta in visione et phantasmate imaginacionis sua: somnivit enim se circumdatum hostibus, putativque se fugere τὸν τανquam qui evaserit, grece ἵξεται, vel, ut alii, ἵξεται, id est « qui fugit », in praeterito, « in die bell., q. d. Somnavit se esse obsecus hostibus, ideoque eos fugere, adeoque rive id sibi visus es facere, ac si reipsa fugisset, et assidue fugiendo tandem effugisset manus hostium, salvesque evasisset. Quare in tem- pore salutis sue exsurrexit, » id est quando somnivit se fuga lapsum evassisse esseque salvum, pre gaudio et somno exigitus surgil, et admiratur se fuisse conturbatum et anxius ad nullum timorem, » id est ubi nihil erat timendum; quasi dicat: Admirans videt, et agnoscit omnia fuisse vana phantasmata somni, nec in re quidquam fuisse bellum vel hostium, quod ex- paveseret et fugeret: nam, ut ait Sophar, « ve- lut somnium avolans non inventetur, transit sicut visio nocturna, » Job XXI, 8. Unde Vatibus clare verit: Parum ac pene nihil datur quod: deinde in sonnis animi, quasi quo tempore quis in speculis excubat, perturbantur imaginaciones, et re- lat qui ex conspectu præfisi auferunt, excubant

asylum in tribulatione confugiant, Deus autem solator eos sperantes et invocantes se: neutrum obtingit impius. Unde Tigurina verit: *Hoc omnis coniunctum est animari, tan homini quam peculi: et secessus septes tanto amplius; ali: Omnis hoc adiunctum carnis, tam hominibus quam jumentis; et peccatoribus insuper septuplo plura.* Nota: τοῦ septuplū significat copiam et plenitudinem horum flagel- lorum, quo obvenit impisi. Sic Gen. IV, 13 et 24: *Septuplū, aīl, ultio dabitus de Cain: de La- mech vero septuages septies.* Ubi Procopius: « Septenarius, inquit, perfectionem pone denota- tur. » Unde illud Levit. XXVI, 28: « Corripiam vos septem plagi. » Et Psal. LXXXVIII, 12: « Redde vicinia nostris septuplū in sine eorum. » Vide Delrio, *adagio* 10. Porro Syrus verit: *Cum omni- bus filiis carnis cura eorum sunt, et divitiae timore expergescuntur eos.*

9 et 10. AD HEC MORS, SANGUIS, CONTENTIO, ET RHOMPHEA, OPPRESSIONES, FAMES, ET CONTRITIO, ET FLAGELLA: SUPER INIQUOS CREATA SUNT HEC OMNIA, ET PROPTER ILLOS FACTUS EST CATACLYSMUS. — Pro hac haec est πέπλη τεῖχος, quod Romani, Tiguri- ni et alii referunt ad « septuplū, » quod praes- cessit: unde vertunt, « septuplo plura. » Dixit de eruminis homini infrascis: jam recenset ex- triunceas, et a foris homini advenientes, quas omnes asserit communes quidecum esse omnibus, sed tamen maxime tangere peccatores. Tales sunt mors ab alio violenter illata, effusio san- guinis, contentiones, rhomphaeas, id est gladii feriens et ledens, oppressiones, fames, contritio, id est vastatio hostilis, et flagella quelibet. Haec omnia omnibus quidecum obveniunt, sed maxime affligunt leduntque peccatores. Unde et propter eos orbis inductum est a Deo diluvium, sive cata- cylsmus tempore Noe. Peccatoribus enim hac Deus proprius immittiit ut flagella culpe, ad ul- ciscendum eorum sceleris; justi vero tantum ad probationem et augmentum virtutis et meritum: quare etsi inferuntur non ut mala, sed ut bona, inquit Jansenius. Unde Tigurina verit: *Mors, edes, dissida, gladius, oppugnations, fames, clades, supplicia: simul omnia haec in injustos creati sunt, et propter ipsos a Deo diluvium castigati. Igitur haec flagella proprie proper peccatores, ad casti- ganda eorum peccata, a Deo creatur, id est pro- dicuntur et immittuntur; sed per concomitantem tangunt quoque bonos, qui cum peccatori- bus habitant et commixti sunt: perinde ac sol, pluvia, grando, gelu, frigus, calor tangunt omnes loci incolas, ideoque bonos cum malis. Quare prudenter monet Sapiens:*

Gaudere paro oportet, et sensim queri.
Totam quia vitam miscet dolor et gaudium.

11. OMNIA, QUE DE TERRA SUNT, IN TERRAM CONVENTUR, ET (id est sicut, est enim et com- parationis, comparans aquam terrae) OMNES AQUE (scilicet vive, hoc est mobiles et fluentes, non

stantes vel stagnantes) IN MARE REVERTENTUR, — ex quo scilicet primus prodierunt, Gen. i, 10, q. d. Omnia redeunt ad suum principium, scilicet quae ex terra prodierunt, redeunt ad terram; quae ex aquis, ad aquas et mare. Nominat mare, quia initio mundi Deus omnes aquas quae sub celo sunt, segregavit a terra in locum unum, «congregationes aquarum appellavit maria, » Genes. i, 9. Quare mare tunc constitutum principium, immo conceputulum et recepitulum aquarum omnium; ut scilicet ipsum per cuniculos et venas subterraneas per totam terram sparsas, perque vapores quos evaporat in aquam pluviam resolutos, esset matrix origo omnium fontium et fluminum, sicut Genes. cap. i, 9, et pluribus dicam, Eccles. cap. i, 7, qui sic habet: «Omnis lux intrant in mare, et mare non redendat: ad locum, unde exuenit flumina, revertuntur ad iterum fluunt. » Eo enim alludit hic Siracides: ubi vide nostrum Pinedam. Unde Graeca habent, καὶ ἀπὸ τοῦτον τὸν πόνον, id est ex aqua, scilicet nata, in mare, puta in aqua (quarium matrix est mare) reflectantur, vel deflectant; Tigurina: *Quaecumque et terra constat, in terram redeunt, et e mari ora in mare reventant*. Ubi adverte, quod in Proemio monui, Tigurinam non verbum verbo, sed liberius sensum, quem auctor *scilicet* sibi efformavit, reddere; unde cum non tam interpretem, quam commentatorem agere. Nam pro *ex aqua* (ut est in Greco), ipse verit, *ex mari*; quia censuit omnina flumina prodire e mari.

Hec generalis sententia commode expoundenda est, «omnia, id est plerique omnia, plurima: nam non omnia omnino ex terra nisi in terram converuntur: domus enim, arbores et ligna, que combaruntur, converuntur in ignem, fumum et aerem, non in terram: si pariter non omnes omnino aqua in aquas et mare redeunt, ut patet in his quae radis solis calefactae in exhalatione, indeque in ignem vel aerenum converuntur, ac in his quae terra mixta in lumen et terram convertuntur; sed plurime et maxime, ut ingentia flumina in mare decurrunt et remeant. Unde et viri docti censem mare Caspium, lacum plane ab aliis appareat separatum, occulite tamen per arcana meatus jungi Oceano, et in illum decurrere.

Dicit hoc Siracides, vel ut explicet mortem, de qua dixit vers. 1, 4 et 9, quae est precipua pars iugis incumbentis posteris Adae, vers. 4, q. d. Iugi hujus potior pars et terminus est mors, per quam homines e terra nati (ut et ceterae res omnes) in terram revertuntur, juxta legem in eos latam, Genes. iii, 19. Quin et impii per mortem non tantum secundum corpus, sed et secundum animam in terram, cui illam affixurunt, revertuntur: abeunt enim in gehennam, quae est in centro terre. Vel potius, hanc sententiam quasi exordium, ad sequentia referas: per eam enim

ostendit Siracides jugum et stultitiam impiorum, qui cum proui in terram velut pecora terra bonis incumbunt, ut coacevint opes, famulas, filios, nepotes, mox iisdem privantur; eo quod omnia in terram e qua prodeunt, revolvantur et relabuntur: cum prius cum summ afflictionis fidei et virtuti, coacevint opes celestes in eternum duraturas, juxta illud: «Memento, homo, qua pulvis es, et in pulvrem revertaris. » Ergo, o insipiens et infelix homo, cur affligis humo divine partiam aura? cur non potius animam tuam Deo tradidis, ut cum eo in eterna gloria permaneas? Unde idipsum applicans et explicans subdit: «Omne munus et iniquitas delebitur. » Hoc voluit Syrus dum verit: *Omne quod de terra est, in terram revertitur, et quod de excelso, in eternum*. Audi S. Hieronimorum, in Eccles. cap. i, vers. 7: «Omnia flumina (vel torrentes, ut ipse verit) intrant in mare. » Putant quidam, inquit, « aquas dulces quae in mare fluunt, vel ardente desuper sole consumi, vel salugine maris essa papula: Ecclesiastes autem noster, et ipsarum aquarum conditor, eas dicit per osculatas venas ad capita fontium regredi, et de matrice abyssu in sua semper ebullire principia. Melius sollem Hebrei sub torrentium et maris nomine, per metaphoram, de hominibus significari arbitrantur, quod in terram de qua sunt sumptu, redent; et torrentes vocentur, non flumina, eo quod eis intereant, nec tamen impletur terra multitudine mortuorum. »

Hunc hominis ex humo exitum et redditum, sive ortum et occasum, passim illi reficiat et ob oculos ponit S. Scriptura, ut Genes. cap. iii, 19: « Donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, et in pulvrem revertaris. » Job cap. x, 9: « Memento, queso, quod sicut lumen feceris me, et in pulvrem reduces me. » Job xxxiv, 15: « Homo in cinerem revertetur. » Psal. cxx, 29: « Auferas spiritum eorum, et deficient, et in pulvrem suum revertentur. » Psal. cix, 4: « Exhibit spiritus ejus, et revertatur in terram suam. » Eccles. xi, 7: « Revertentur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redcat ad Deum, qui dedit illum. » Qui ergo sapit, jugulari hunc sibi redditum cogitat, presentia despiciat, futura suspicit, vivit aeternitatem.

Citat haec Siracides verba Concilium. Triburriense, cap. xvi, et habet XIII, Ques. II, can. xv, ex illisque probat, Ecclesiasticae terre sequitur non esse pretio vendamenta, quod terra jure nature sit omnibus communis, immo omnium mater, que proinde filios suos ut nascentes, ha morientes gremio suo sponte suscipit: « Terram, inquit, teris, terram geris, et in terram converteris, qui de terra sumeris. »

12. OMNE MUNUS, ET INIQUITAS DELEBITUR, ET FIDES IN SECULUM STABIT. — Est handialis. « Munus et iniquitas, » hoc est munus iniquitatis, munus iniquum, munus datum vel acceptum

ad patrandam iniquitatem, q. d. Sicut omne, quod e terra ortum est, perit et in terram revertitur, sic pariter omne munus terrenum datum iniquum, v. g. ad corrumendum judicem, adeoque omnis iniquitas cum suo auctore, scilicet homine, peribit, et in terram quasi originem suam redibit: « fides » vero, id est fidelitas, veritas, sinceritas, justitia, integritas, qua quis a recto nec prece, nec prese ille sinit (hanc enim significat Hebreum ΤΟΥΝ εμετ, et Gracum επι); in eternum stabit; quia aeternam a Deo laudem et gloriam consequetur, q. d. Ex omnibus rebus terrenis nil constat et perennat, nisi justitia et virtus, cetera omnia abolentur, et in terram, unde proderunt, relabuntur. Qui ergo querit bona stabilitate et perpetua, non sectetur opes et honores hujus vite, utpote non plus quam vita ipsa duraturas; sed studet integratam et virtutem, que etiam in celo per omnia secula permanebit. Quocum Tigurina verit: *Omnis largitudo et iniquitas abolebitur, et integritas manet perpetua*; Syrus: *Omnis qui peccat et mentitur, peribit, et felices in secula etiam ipsi suscitabuntur*. Unde explicans subdit:

13. SUBSTANTIA (græco ρεύμα, id est pecunia et opes) INJUTORUM SICUT FLUVIUS SICCABUNTUR, ET SICUT TONITRUM MAGNUM IN PLUVIA PERSONABUNT. — Ita legendum cum Romanis et Gracis, non siccabitur et personabit, ut legit Jansenius; Rabanus vero et quinque manuscripti apud Franciscum Lucam pro personalibus, legunt manabunt, quia Graeci codices nonnulli, teste Paginio, pro Englico id est personalum, legunt τοξιν, id est manabunt, effundant. Sensus est, q. d. Opes iniquorum afflant instar torrentis subito excessentes; sed sicut torrens, mox ut cessat pluvia, detumescit et siccatur: sic pariter et opes iniquorum mox decrescent et evanescunt. Rursum, sicut tonitru et pluvia horrore fragore resonat, sed et personalis, id est perspicit, et sonando perturbans et abiit: sic pariter opes iniquorum magna pompa strepitum famulorum, equorum, currorum, tubarum, etc., resonando perturbant et dilabuntur. Unde Syrus verit: *Bona mendacis sicut torrens dilabatur, et sicut flumina quae replent a nubibus levibus, cum illa cessat deficit, et gerens hominibus impis non erit*; Vatablus vero breviter et clare: *Facultates injutorum in modum fluminis evanescent, et ut ingens tonitru cum pluvia deturbantur, id est, tonare desinent et fastu deponent, vel per tumultum dissipantur, et quasi impetu profundentur.* Alludit ad Prov. x, 23: « Quasi tempestas transuersa non erit impius: justus autem quasi fundamentum eternum. Iniquorum ergo thesaurus, sicut Rabanus, sicut inopportune et indiscreti colliguntur, ita valde et velociter dissipantur: qui ad tonitru similitudinem in impetu avaritiae tempestatem facit, sed cito in ipso tumultu fatiscit. Unde scriptum est Psalm. ix, 7: Inimici defecerunt frances in finem: et civi-

tates eorum destruxisti. Perit memoria eorum cum sonitu. » In tonitru ergo nolatur tum celeritas, tum impetus et violentia, tum strepitus et fragus ruinas impiorum.

14. IN APERIENDO MANUS SUAS LETABITUR: SIG PREVARICATOES IN CONSUMMATIONE TABESCENT. — Primo, Lyranus, Hugo, Dionysius, Emmanuel Sa, et alii plane et clare sic explicant, q. d. Sicut injustus, de quo vers. precedenti, ad modicum tempus, quo aperit manus suas ad accipendum munera, letat: sic peccatores tandem in consummatione, id est consummatum, plane et perfecte, « tabescunt, » id est, at Graeca habent, ταπεσσον, id est deficient, peribunt et interibunt in eternum. Opponit enim brevem eorum letitiam, quae non plus durat quam aperio manus, longo et pleno eorum interitum: « Gaudent quippe, ait Rabanus, ad tempus in prospektiva mundana, cum aperiant manus suas ut rapient aliena: sed quia pravaricato sunt Del praespectum, quo ait, Non concepices rem proximi tui, in consummatione tabescunt, quando vacui boni operibus pro peccatis suis demorantur in infernum. » Totus enim hic locus pingit velocius transitum interitumque abundantias et felicitatis impiorum.

Secondo, Tigurina verit: *Cum quis manus aperuerit, gaudebunt dilabiti: sic prave agentes prorsus deficiunt. Supplet enim et subaudit: dilabiti, quod non est in Graeco, ut sensus sit, q. d. Sicut aqua pluviae manibus contractis excepta gaudent quodammodo, cum aperta manu dilabi sinuntur in terram, quia tendunt ad centrum suum, ad quod naturali appetitu feruntur et in eo conquiescant: sic pariter gaudebunt omnes boni, immo omnes creature cum prave agentes deficient, ut radeant ad terram, et ad gehennam; hec enim debetur eorum pravitate, qua perturbarunt ordinem totius universi: quare hac sua peccata satisfacti scandalo, quod dederunt tolli mundo, et perturbationi, quam in eo fecerunt; quia per hoc eorum supplicium justissimum vindictam redintegrabitur ordo universorum, quem ipsi turbarunt, ideoque de eo quasi gaudebunt omnes creature.*

Tertio, Palacius haec refert ad tonitruum; unde nonnulli vertunt, « cum ipsum (scilicet tonitruum) manus aperuerit, letabitur, » etc. q. d. Injutorum est velut tonitruum magnum, magnus edens fragor et sonitus; et non letatur, nisi dum aperit manus, id est non durat, nisi dum radios velut manus extendit. Loquunt enim de tonitru fulgi mixto, quod non durat, nisi fero dum suam explicit lucem: ita pravaricatoes, licet videantur sonare et fulgere, brevi tamen in sua consummatione tabescant. Verum obstat, quod Gracum επι, id est ipsum, utpote masculinum, nequeat referri ad βούρη, id est tonitruum, utpote feminini generis.

Quarto, Jansenius αἴρω, referens ad τονίτρον, id est pluviam, unde et Romani vertunt: *In aperiendo*

et sicut scilicet pluviam, manus suas latetabur, sic exponit, q. d. Cum pluvia aperuerit manus sas, hoc est sese largiter super terram effuderit, latetabur quod terror, scilicet tonitru, superaverit, et hominibus ademerit, quos et latari facit suo in terram defluxu; quia pluvia copiose cadente, cessant tonitrua et fulgura, et minus timentur. Unde dicitur in Psalmis: « Fulgura in pluviam fecit. » Ita hac ergo parte adhuc persistitur in similitudine versi precedentis proposita, eaque hic absolvitur. Et per prosopopaeiam tribularum pluviae aperire manus suas et latari, quemadmodum in et Psalms dicitur: « Flumina plaudent manu. » Significatur ergo, quod cum admodum torrens aliquis exsiccatur per calorem solis, et tonitruum superatur per pluvie defluxum: ita et opes divitiae simul cum ipsius subito deficient per supervenientem eis ultionem divinam, qua tanquam imbre eos obrueretur superatus omnis eorum terror, quem opibus suis confisi inferantur: siue latibularum justus a eorum terrore liberatus. Unde subiicitur: « Si pravae mortales in consummatione fabescunt, hoc est ita deficient, ut penitus consumantur. Hie sensus magis conneccus, nervosus et appositus est, sed obscurior et intricatorius, cum primus sit facilissimus et planissimus.

45. NEPOTES IMPIORUM NON MULTPLICABUNT RAMOS, ET RADICES IMMUNDE SUPER CACUMEN PETRE SONANT. — Dixit opes impiorum esse caducas et fragiles, nunc indea defit de stirpe et posteris, q. d. Nepotes impiorum non habebunt mulos filios, nec sicut arbor bene fundata ramos longe lateque multiplicat, ita ipsi multum generabunt silicium propaginem; que per multa secunda continetur, sed in tercia vel quarta generatione succidentur, ut Deus minatus erat Iudeis, Ezodi xii, 5. Sic Deus succidit familiam Saul, II Reg. xxi, et familiam Hielis, qui remediavit Jericho, III Reg. xvi, 34, ac familiis Jeroboam, Iehu, Manahem, Phace, ceterorumque impiorum regum Israel, ut fuse narratur lib. III et IV Regum.

ET RADICES IMMUNDE SUPER CACUMEN PETRE SONANT, — q. d. Impiorum parentes sunt instar radicis non in terra profunde, sed in petra leviter et tenuiter fundate, que proinde cum arbore ex se producent *helle* ventis agitatur, ventoque agitata in ramis perspetit et resonat: sed simili cum ipso sonitu convellitur et eraducatur. Simili enim modo impiorum pessimum perstrepunt et resonant ad modicum tempus: sed quia radices non habent a Deo fundatas, hinc brevi ab eo succidentur et evellentur cum tota sua stirpe et posteritate. Graeca hoc loco non habent *to sonant*, sed illud reponunt ad initium versus sequentis. Unde sic habent: *Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, et radices immundae super duram petram*, q. d. « Et, id est « quia » ipsi sunt velut radices impure mafundate super petram; ac proinde multam ex se sobolem emittere nequeunt. Unde Complu-

*tensia vertunt: super precipitem petram: quae scilicet secum radicem et arborem in se fundatam in praecips trahebit, ac deorsum precipitat; Tigurina: Non multiplicabit ramos soboles impurum, nec impure radices in rupi excelsa. Graecum enim *expropria*, et duram et excelsam, et precipitem rupem significat. Verum ex Graeco excedit si *ixi*, vel dorice *ixi*, id est sonant; eo quod *ixi* immediate sequitur, sed aliud significans: unde scriptores imperiti putantes alterum esse superfluum, illud hoc loce omiserunt, cum tamquam sensus id exposcat: aliquo enim deest verbum, quod sensum compleat.*

Alludit ad Sapient. iv, 3: « Spuria vitalanina (græce *μορθία*), id est propagines, stolones, sive novi surculi ex arbore precisi et in terra plantati. Graeciz Interpres; derivat enim *vitalanina* a vitulo, sicut Greci derivant *παρθένον* a παρθενός, id est *virginalis* (non *dabunt radices aliae*, nec *stable firmamentum collocaunt*). Et si in ramis in tempore germinaverint, infirmiter postea venter commovebuntur, et nimilante ventorum eradicantur.

46. SUPER OMNEM AQUAM VIRIDITAS, ET AD OMNIA FLUMINA ANTE OMNE FOENUM EVELLETUR. — Subdienda est vox comparativa *sicut*, quam Hebrei in parabolis et similitudinibus sepe subiungunt, q. d. Impiorum soboles, propages et prosperitas est sicut viriditas, id est viride gramine, quod *super a* id est *juxta*, *a omnem*, id est quamlibet, *a aquam*, ob humoris copiam citio enascerit et germinat quidem, sed et cito ante omne aliud fenum, id est gramine vel herba demeatur, vel protrahit, vel evellit; quia sicut *ad oram fluminis*, quam homines ambulando pedibus calcare, et animalia depasci solent, utpote locum omnibus patulum et perniciem. Pro *viriditas* graece est *ψύχη*, vel *ψύχη*, quod Romani retinunt. Unde vertunt, *ach*, *super omnia aquam*. *Achi* est vox Hebreorum significans paludem, aut *S. Hieronymus* in *tradit. in Genes.* Alludit enim Siracides ad Septuaginta qui *Genes. XII, 1*, pro quod Noster cum Aquila vertit, « pascheinbar in palustribus », relinentes Hebrewam vocem *ach*, vertunt, « pascheinbar in *achi*. » Scilicet *ψύχη*, inquit, est « plantarium tenuis et herbosum. » Nosler, *Job*, viii, vers 41, *Hebreum ach*, vertit *carecum*, quem secuti nonnulli hoc loco sit vertunt: « Carex juxta quamvis aquam, et labra fluminis, ante quoddilibet gramine evellitur. » Porro Tigurina pro *ψύχη*, legens *ψύχη*, id est tenissimum caulinus ille, qui primum a radice plantarum pullulat, indeque Latinus *pullus* dicitur, sic verit: *Pullus eorum super quamvis aquam, ut oram fluminis ante omnem herbam elidetur.* Eodem edit sensus, quamquam liberius, et contra fidem codicium, pro *ψύχη*, Tigurina substitut *ψύχη*. Idem facit subinde alibi, ut monui in Proemio; quod in Cicerone, *Plauto*, *Terentio* faciunt nostri Criedit, ut *perpetuum* scripitoris conjectando, vocemque vic-

nam substituendo corrigit: quae audacia in fanaticis forte ferenda, at non in sacris et hagiographis. Syrus: Radix enim peccatorum sicut spica que germinat in crepidine rupis, et sicut germe quod germinat ad oram fluminis, quod ante omnem virginitatem arescit.

Alludit ad Job, cap. viii, 11: « Numquid virere potest scirpus *ubique humore?* aut crescere cardum, » Hebraice *achu*, quod Siracides hic graece verit, *ψύχη* sine aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carparit manu, ante omnes herbas arescit: sic *ψύχη* omnium qui obliviscuntur Deum, et spes hypocrite peribit. » Et vers. 17: « Super acervum petrarum radices eius densabuntur, et inter lapides commorabitur. Si absorberit eum de loco suo, negabit eum, et dicit: Non novi te. »

47. **GRATIA SICUT PARADISUS IN (Completus, cum) BENEDICTUS, ET MISERICORDIA IN SECULUM PERNANT.** — Multi hebrei accepunt de gratia Dei. Ita Rabanus: *Gratia Dei*, inquit, *qua superabundat in filioribus et electis Dei, sicut paradisus fructifer diversus species virtutum.* Et Lyranus: *Sicut paradisus inquit, est locus amarus et bonis fructibus plenus, sicut gratia Dei gratiosus facit animam ad Dei habitationem, et bonis operibus plenam.* Et Dionysius: *Impiis*, inquit, *modo prædicto deficientibus, gratia Dei collationibus ejus ita pulchritudin, stabilit et delectat iustos, sicut paradisus ille terrestris, locum amarus, est semper tranquillus.* Ideo ait Apostolus, *Hebr. xii, 1*: *Optimum est gratia stabiliter cor.* Et Sapiens, *Proverb. x, 1*: *Benedictio Domini dicitur vita, et non sociabilitas eis afflictio.* *Hoc magna est consolatio iusto, licet afflitionissimo, quod scilicet sit in gratia Dei, quae instar paradisi cumulat omni jucunditate, decor, fructu et beneficia spiritualia; adeoque eum efficit habitaculum fortunisque volupsum Dei, in quo Deus cum homine familiariter agit et colloquitor. Ita Palaeus. Unde Syrus verit: *Opera rectorum in momentum benedictur, et opera justorum in seculum subsistent; et qui appropriat ad eos, sicut qui inventat thesaurum.**

Verum melius per gratiam accipias beneficium, tum quia gratia hic opponitur injustitia: impiorum, per quod ea vers. 13 et 15, tum quia junxit cum misericordia: posterius enim hemistichium more Hebreo explicat et perficit prius. Sensus ergo est, q. d. « *Gratia*, » id est benignitas, beneficium et misericordia in indigentibus et pauperibus, est *sicut paradisus* a Deo benedictus, proferens fructus optimos et immortales, qui in eternum permanent: tale enim est augmentum gratiae, meriti et glorie, quod causatur a beneficencia, aqua bona opera, que a pauperibus per eleemosynam sustentatis sunt: que omnia quod meritum et mercede in eternum permanent. Unde Valabius clare verit: *Benignitas instar horis fortunata est, et beneficium permanet in perpetuum.* Sicut enim paradisus erat locus perpetuo vires, flores et fructificans omni fructu-

nam decore et genere: sic et misericordia in se et in suis effectibus fructibusque semper viret et florat.

Huc alludit Apostolus, II Cor. xii, cap. ix, vers. 6, ubi Corinthios exhortans ad eleemosynam ait: « Qui parcer seminat, parcer et metet: et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet, » etc.

Moraliter: Nota quantum bonum sit beneficencia et eleemosyna, utpote que sequetur paradise Dei. Quare bona omnia a Deo data paradise, que recensuit Genes. ii, 8, tropologice recte attributas beneficentia.

48. **VITA SIBI SUFFICIENTIS OPERARI CONDULCABITUR (Rabanus legit, *indulcabitur*), ET IN EA INVENIES THESAURUM.** — Versu precedenti miserere vite injustorum opposuit beatam vitam misericordis et eleemosynari: nunc eidem opponit vitam operari, quae inter beatas ordine secundum est. Sensus ergo est, quasi dicit: « *Vita sibi sufficientis*, » *grace abrigitur*, id est sua sorte contenti (ali, cui est quantum sufficit), « *operari*; » qui operando manifestum victimam sibi parat, « *condulcabitur*, id est dulcis, quieta, jucunda et suavis operatio appetibil, et revera erit: « *et*, id est quia, in « *ea invenies* » tu, qui eam sequeris vel amplectaris, « *thesaurum*, » id est opes ingentes, tum quietum et latitum, tum bona et sancte conscientiae, tum etiam divitiarum temporalium. Ita enim per diurna lucra quotidiana mire acrescant, presentem quia Deus iis tam justis et justo labore opes benedicit, easque auget et multiplicat. Unde S. Paulus, I Tim. vi: « *Est autem, inquit, questus magnus, pietas cum sufficientia, a grecis abrigitur*, id est animo sibi sufficienti, quisque contento.

Porro Graeca aliter, nimurum sic habent: *Vita sufficientem sibi operari condulcabitur, et super ultra que qui inventi thesaurum; quasi hic insipiat ternarius comparacionem, quem Noster inchoatus sequenti, ita ut tria hic inter se conferat Si-racides, scilicet, primo operari; secundo, sibi sufficientem; tertio, eum qui inventi thesaurum, et hunc tertium duobus prioribus antefarat, q. d. Beatus est, primo, operarius; secundo, sibi sufficientis, id est sua sorte contentus; sed utroque beatus est tertius, scilicet qui inventi thesaurum. Huic enim sine opere et labore, quasi dormienti felici fortuna advolant opes, ob quas non tantum sibi sufficiens, sed et copiosus ac abundans evadet.*

Verum hic non tres, sed duo comparantur. Nam operarius, et sibi sufficientis non duo sunt, sed unus idemque: aliquo Siracides addidisset copulam « *et* », eaque duos denotasset dicendo: « *Vita sufficientis, et operari condulcabitur.* » Id ipsum videt Tigurina, unde copulam addidit, veritique: *Vita sorte sua contenta, operaque sua vivens habet suavitatem; sed utraque majorum qui thesaurum adeptus est.* Quod Vatablus explicat: